

INTELLIGENS HATÁROK

SMART BORDERS

2013. február 28-án az Európai Bizottság javaslatot nyújtott be az *intelligens határellenőrzési csomagra*, amelynek célja az EU-ba gyakran utazó harmadik országbeli állampolgárok esetében alkalmazott határellenőrzési eljárások felgyorsítása és a biztonság erősítése. Ez három, megfelelő hatástulmányokra alapozott dokumentumból áll, melyek a határregisztrációs rendszer és a regisztráltutas program létrehozására, valamint a határregisztrációs rendszer és a regisztráltutas program tekintetében a Schengeni határ-ellenőrzési kódex módosítására tesznek javaslatot.

A rendeletek megalkotását időszerűvé tevő tényezők mellett a tanulmány ezeket a dokumentumokat vizsgálja, valamint arra keresi a választ, hogy az új regisztrációs rendszerek várhatóan milyen mértékben változtatják majd meg a határforgalom-ellenőrzés jelenlegi eljárásait.

On February 28, 2013 the European Commission submitted a package of proposals for *smart borders*, the aim of which is to speed up procedures involved in border checks for third country nationals frequently visiting the area of free movement and to strengthen security. The package consists of three documents, based on appropriate impact assessments, making proposals for regulations of the European Parliament and of the Council on establishing the Entry/ Exit System (EES), the Registered Traveller Programme (RTP) and on amending the Schengen Borders Code as regards the use of the EES and the RTP.

Besides discussing the factors that made it necessary to create these regulations, the study examines the proposals and tries to assess the extent to which the new registration systems are going to change the existing procedures of border checks.

2013 februárjában az MTI jelentése nyomán *Jönnek az „okos határok”* és ehhez hasonló címekkel kommentálták a hírportálok Cecilia Malmström belügyi biztos bejelentését arról, hogy az Európai Bizottság egyszerűbbé kívánja tenni a beutazást a belső határok nélküli schengeni övezetbe a nem uniós állampolgárok számára. A mai kor embere nem lepődik meg azon, hogy az őt körülvevő világ számos használati tárgya után nemsokára a schengeni külső határok is „okos-sá” válnak. Az angol nyelvből rendre átszivárognak a korszak technikai újdonságait tükröző, egy ideig rendkívül népszerű, mindenre „ráhúzott” kifejezések (rosszabb esetben az eredeti angol szavak, jobb esetben magyarra fordítva), hogy azután újabbnak adják át a helyüket. A jelenleg az angolban is felkapott *smart* szó (és magyar megfelelői) valószínűleg az előző évtizedekben feltűnő népszerűségnek örvendő, azonban a jelenlegi mindennapi szóhasználatban már csak átlagos gyakorisággal szereplő *micro-*, *cyber-* és *e-* előtagok sorsára jutnak majd.¹

Az uniós dokumentumokban az eredeti *smart borders* kifejezés szerencsésebb magyar fordítása látott napvilágot: ezekben már évek óta *intelligens határellenőrzésről* olvashatunk. Ez a megoldás minden bizonnyal jobban kifejezi az angol szó hasonló kontextusokban érvényes jelentését, amely pl. számítógépes vezérlést felhasználó, önálló döntésre, az emberi intelligenciához hasonló működésre képes eszközökre utal. Ez egyben azt is sugallhatja, hogy a bevezetendő elektronikus adattárgyító, nyilvántartó és beléptető rendszerek bizonyos mértékben átvehetik a határőrök munkáját. Meg-

1 Tim Conneally: "Smart": the next soon-to-be outdated tech buzzword. <http://betanews.com/2011/02/21/smart-the-next-soon-to-be-outdated-tech-buzzword/>

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. VARGA János – BORSZÉKI Judit

Budapest, 2014.
7. évfolyam 1. szám

változtathatják-e az új regisztrációs rendszerek a határforgalom-ellenőrzés jelenlegi eljárásait? A jelen közlemény a vonatkozó rendeletjavaslatok összefoglalása mellett erre a kérdésre próbál választ találni.

Természetesen joggal elvárható, hogy az életet kényelmesebbé, a munkát eredményesebbé tevő modern technikai vívmányokat az integrált határigazgatásban is alkalmazzák. Ezen a területen azonban még mindig a schengeni elvek, valamint a belső biztonság garantálására és a hatékony határellenőrzésre irányuló közös szabályok érvényesítése a legfontosabb követelmény. A külső határok igazgatására irányuló intézkedéseknek kettős célt, a biztonság fokozását és az utazás megkönnyítését kell követniük.

ELŐZMÉNYEK

A schengeni szabályok következetes végrehajtásának és értelmezésének biztosítása érdekében és a schengeni együttműködés egészét veszélyeztető kivételes körülmények kezelésére már évekkel ezelőtt több uniós fórum is olyan mechanizmus bevezetésének szükségességét vetette fel, amely ugyanakkor nem akadályozhatja a személyek szabad mozgását. A Bizottság 2008. évi, „Az Európai Unió határigazgatása terén teendő újabb lépések előkészítéséről” című közleménye² válaszolt először az *intelligens határellenőrzés* néven ismertté vált kezdeményezés elemeit, melyet a 2009-es Stockholmi Program is támogatott. A belső biztonság területén a proaktív, hírszerzésen alapuló megközelítést sürgető uniós biztonsági stratégia is kiemeli, milyen fontos szerep jut az integrált határigazgatásban az automatikus és elektronikus határellenőrző rendszereknek. [i] Az Európai Tanács 2011. június 23–24-i ülésén sürgette az ezzel kapcsolatos folyamat előrehaladását. A Bizottság 2011. október 25-én „*Intelligens határellenőrzés – választási lehetőségek és a követendő út*” címmel közleményt [ii] adott ki a határregisztrációs rendszer és a regisztráltutas-program megvalósításának lehetőségeiről. 2013. február 28-án pedig ugyancsak a Bizottság javaslatot nyújtott be az „intelligens határellenőrzési csomagra”, amelynek célja az EU-ba gyakran utazó harmadik országbeli állampolgárok esetében alkalmazott határellenőrzési eljárások felgyorsítása, megkönnyítése és megerősítése. Ez három, megfelelő hatástanulmányokra alapozott dokumentumból áll, melyek a határregisztrációs rendszer [iii] és a regisztráltutas-program létrehozásáról [iv], valamint a határregisztrációs rendszer és a regisztráltutas program tekintetében az 562/2006/EK rendelet módosításáról [v] szóló rendeletek megalkotására tesznek javaslatot.

A JAVASLATOK IDŐSZERŰSÉGE ÉS OKAI

A külső határokat évente közel 700 millió alkalommal átlépő utasok körülbelül egyharmadát harmadik országok állampolgárai teszik ki. Az Eurocontrol várakozása szerint csak a légi határokon a 2009. évi 400 millióról 2030-ra 720 millióra nő majd a határátlépések száma.³ Ez azt jelenti, hogy 2030-ban csupán az európai repülőtereken 720 millió utast kell majd ellenőrizni. A harmadik országokkal való kapcsolatok fejlődése és az ezt követő uniós vízumpolitika, az ezen országok egy részét érintő vízumliberalizáció az Unió területéhez való könnyebb hozzáférést biztosít az utasok számos, nagylétszámú csoportjának, tényleges határlépésük egyszerűsítése azonban nem megoldott.

A Schengeni határ-ellenőrzési kódex alapján a külső határokat átlépő harmadik országbeli állampolgárok (a szabad mozgásra vonatkozó uniós jogot élvező személyek kivételével) alapos ellenőrzésen esnek át, amely – egyebek mellett – a Schengeni Információs Rendszer (SIS) és a nemzeti adatbázisok lekérdezését is magában foglalja. A Kódex azonban nem tartalmaz előírásokat ezen utasok határátlépéseinek rögzítésére. Jelenleg a határőrök és a bevándorlási hatóságok csupán az úti okmányok lebélyegzésével tudják jelölni a be- és kilépés időpontját, és ez alapján számolják ki a harmadik országbeli állampolgár schengeni térségben való tartózkodásának időtartamát, amely alapesetben 180 napos idősza-

² A BIZOTTSÁG KÖZLEMÉNYE AZ EURÓPAI PARLAMENTNEK, A TANÁCSNAK, AZ EURÓPAI GAZDASÁGI ÉS SZOCIÁLIS BIZOTTSÁGNAK ÉS A RÉGIÓK BIZOTTSÁGÁNAK Az Európai Unió határigazgatása terén teendő újabb lépések előkészítéséről, COM (2008) 69 végleges.

³ [2] Ugyanott: 3.o.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. VARGA János – BORSZÉKI Judit

Budapest, 2014.
7. évfolyam 1. szám

konként nem haladhatja meg a 90 napot. A határátkelőhelyeken rendelkezésre álló egyéb eszközöket, például a SIS és a Vízuminformációs Rendszer (VIS) adatbázisait nem a határátlépések rögzítése céljából alakították ki. Jelenleg nincs elektronikus eszköz annak ellenőrzésére, hogy egy adott harmadik országbeli állampolgár belépett-e a schengeni területre, vagy elhagyta-e azt, illetve hogy mikor és hol történt meg a be- és kilépés.

Az útlevelek lebélyegzésének jelenlegi rendszere a végrehajtás terén is problémát okoz (pl. az olvashatóság, a hamis vagy hamisított bélyegek miatt, valamint megnehezíti annak ellenőrzését, ha valaki túllépi az engedélyezett tartózkodás időtartamát), emellett pedig az érintett személyek jogairól – például arról, hogy pontosan hány napig jogosultak a schengeni térségben maradni egymást követő, egyenként néhány napig tartó tartózkodást követően – ezúton nem kapnak tájékoztatást. Mivel az útleveleken kívül máshol nem tartják nyilván az adatokat, fizikailag lehetetlen a tagállamok közötti megosztásuk. Az úti okmányok elvesztése vagy lecserélése esetén pedig ezekhez az adatokhoz nem lehet hozzáférni.

Jelenleg tehát nem létezik az egész EU-ra kiterjedő nyilvántartás a schengeni térségbe utazó harmadik országbeli állampolgárok be- és kilépéseiről, és így a tagállamoknak nincs olyan megbízható eszközük, amellyel eldönthetnék, hogy ezek a beutazók túllépték-e az engedélyezett időt, és így elveszítették-e a tartózkodáshoz való jogukat. Tizenhárom tagállamban⁴ létezik saját határregisztrációs rendszer, de a be- és kiléptetési adatok nem feleltethetők meg egymásnak, ha az adott személyek egy másik tagállamon keresztül hagyják el a schengeni térséget, mint ahová beutaztak, és ahol nyilvántartásba vették a belépésüket. Az EU-n belüli illegális bevándorlók számáról csak óvatos, igen tág határok közé eső becsléseket tudunk (1,9 és 3,8 millió között), de köztudott tény, hogy nagyrésztük jogszerűen lép be a külső határon, majd az engedélyezett tartózkodási idő lejártá után is az Unió területén marad. Az elfogott illegális migránsok száma (2010-ben 505.220 fő⁵) arra utal, hogy a tartózkodási időt túllépőknek csak egy kis hányadát fogják el. A harmadik országbeli állampolgárok a schengeni térségbe történő beutazásukat követően gyakran megsemmisítik irataikat, ilyenkor pedig rendkívül fontos lenne a hatóságok számára, hogy megbízható információk álljanak rendelkezésükre, amelyek alapján ezeket a személyeket azonosíthatnák.

A harmadik országbeli állampolgárok ellenőrzésére egyforma eljárások vonatkoznak, pedig az ebbe a kategóriába tartozó utasok nem ugyanolyan kockázatot képviselnek, és nem egyforma gyakorisággal utaznak. A jelenlegi jogszabályok csak néhány harmadik országbeli személykategória esetében tesznek lehetővé kivételeket az alapos határelőjárás elve alól (pl. államfők, a határ mentén ingázó munkavállalók, a határ mentén élők stb.). Ez azonban csak a teljes utasforgalom 0,2%-át teszi ki, és ez várhatóan ebben a nagyságrendben marad, talán csak a kishatárforgalmi rendszerek fokozottabb alkalmazása miatt következhet be kisebb növekedés. [3] [4]

A jelenlegi eljárások fent vázolt problémái miatt hosszú várakozásra kerülhet sor a határátkelőhelyeken, ami kedvezőtlen képet alakít ki az Európai Unióba látogatókban. A repülőtér-üzemeltetők és a légitársaságok is folyamatosan sürgetik az utasforgalom gyorsabbá és zökkenőmentesebbé tételét, mivel nekik is igazodniuk kell az egyre rövidebb csatlakozási időkhöz.

A szakértők az utóbbi években azt javasolják, hogy a külső határokon végbemenő utasforgalom előre jelzett növekedésének figyelembevételével a hatóságok alternatív határelőjárás eljárást kínálhassanak fel a gyakran utazó harmadik országbeli állampolgárok számára, ami azt jelenti, hogy az országcentrikus megközelítésről fokozatosan a személycentrikus megközelítésre kellene áttérni. [4]

Az ellenőrzések megerősítése és a jogkövető (bona fide) utasok határátkelésének egyidejű meggyorsítása javíthatja az utasforgalom kezelését és ellenőrzését a határokon, a határrendészeti szervek számára pedig lehetővé tenné, hogy a

⁴ Bulgária, Észtország, Spanyolország, Ciprus, Lettország, Litvánia, Magyarország, Málta, Lengyelország, Portugália, Románia, Szlovákia és Finnország.

⁵ <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/population/data/database>. Ez a szám magába foglalja a tartózkodási időt túllépőket, valamint azokat a személyeket, akik illegálisan léptek az Unió területére, valamint a határon és a schengeni térség területén belül elfogott személyeket.

biztonság veszélyeztetése, és a határellenőrzéshez szükséges humán erőforrások irreális növelése nélkül birkózzon meg a folyamatosan növekvő számú határátlépéssel.

A TERVEZETT HATÁRREGISZTRÁCIÓS RENDSZER⁶

A rendeletjavaslat [3] értelmében a határregisztrációs rendszer a rövid tartózkodási időkre bebocsátott harmadik országbeli állampolgárok be- és kilépéseinek időpontjait és helyeit rögzítő elektronikus nyilvántartás, amellyel lehetővé válik a határátlépésekre vonatkozó adatok tárolása, az engedélyezett tartózkodási idő automatikus kiszámítása, erről az érintett állampolgár tájékoztatása, ennek lejártakor az érintett túltartózkodó személyek azonosítása, róluk lista létrehozása, a tagállamok figyelmeztetése, valamint az egyéni utazói múlt ellenőrzése, ami az elsődleges kockázatelemzés alapvető részét képezi.

A határregisztrációs rendszer bevezetésének célja a határellenőrzés megerősítése, az illegális bevándorlás megelőzése és a migrációs áramlások kezelésének, különösen az olyan személyek azonosításának elősegítése, akik nem, vagy már nem teljesítik a tagállamok területén való tartózkodás időtartamára vonatkozó feltételeket, valamint a harmadik országbeli állampolgárok be- és kilépéseire vonatkozó statisztikák gyűjtése, elemzése. Ugyancsak célként fogalmazza meg a dokumentum a határőrizeti, vízum- és bevándorlási hatóságok közötti együttműködés és konzultáció megteremtését annak révén, hogy a tagállamok hozzáférést biztosítanak a harmadik országok állampolgárainak a külső határokon történő be- és kilépésére vonatkozó információkhoz, és elősegítik az ezzel kapcsolatos döntések meghozatalát.

A rendszer és a rendelet a tagállamok területén való rövid távú tartózkodás céljából beutazó, a Schengeni határellenőrzési kódex értelmében határellenőrzés alá tartozó harmadik országbeli állampolgárokat érintené, a tagállamok külső határainak átlépésekor, tehát nem alkalmazandó az uniós polgárok családtagjaira és a tartózkodási kártyával rendelkező személyekre, valamint a Kódexben említett tartózkodási engedélyek birtokosaira, amennyiben tartózkodásukat nem korlátozták 180 naponként 90 napos időtartamra.

A határregisztrációs rendszert alfanumerikus és biometrikus (ujjlenyomatok) adatokat egyaránt tartalmazó, központosított rendszerként alakítják ki. A biometrikus adatok alkalmazására három éves átmeneti időszak urán kerülne sor, hogy a tagállamok kiigazíthassák a határátkelőhelyeken folytatott eljárásaikat és az utasforgalom kezelését. Lehetőség szerint tíz ujjlenyomatot kell majd rögzíteni a határregisztrációs rendszerben, hogy lehetővé tegyék a pontos ellenőrzést és személyazonosítást, továbbá garantálhassák az elegendő adatmennyiséget.

A rendeletjavaslat értelmében a határrendészeti hatóság – amennyiben ez a beutazást engedélyező határozat meghozatalakor nem történt meg – az előírt adatok (személyi, úti okmányra vonatkozó stb.) bevitelével létrehozza a vízum-birtokos és vízummentességet élvező harmadik országbeli állampolgárok egyéni aktáit. (Mivel a vízummentességet élvezőkről a VIS-ben nincsenek biometrikus adatok, tőlük ujjnyomatot is kell venni.⁷) Ezeket az aktákat a határrendészeti hatóság minden be- és kilépéskor az aktuális adatokkal frissíti.

A dokumentum ugyancsak javaslatot tesz az adatok módosításának, törlésének, a rendszer különféle célokból történő használatának (vízum-, regisztráltutas-programban való részvétel iránti kérelmek vizsgálata és elbírálása, a tagállamok területén végzett ellenőrzés, személyazonosítás) szabályozására (erre a továbbiakban még visszatérünk), valamint az adatkezelésre felhatalmazott illetékes (pl. határőrizeti, vízum- és bevándorlási) nemzeti hatóságok és ezek hatásköreinek, felelősségi körük kijelölésére. Meghatározza azokat az adatokat, amelyeket minden be- és kilépéskor, illetve a tartózkodási engedély meghosszabbításakor vagy visszavonásakor, egy személy kitoloncolásakor be kell vinni a regisztrációs rendszerbe, amelyek felhasználhatók a külső határokon való ellenőrzéskor.

⁶ Entry/ Exit System (EES)

⁷ [3] Ugyanott: 22. o.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. VARGA János – BORSZÉKI Judit

Budapest, 2014.
7. évfolyam 1. szám

A tervezet javasolja, hogy szinergia és a költséghatékonyság érdekében a határregisztrációs rendszert a regisztráltutas-rendszerrel egyidejűleg valósítsák meg. Azt is meghatározza, hogy az illetékes hatóságok a regisztráltutas-program kérelmek vizsgálata és az e kérelmekkel kapcsolatos határozatok céljából lekérdezhetik a határregisztrációs rendszert.

A TERVEZETT REGISZTRÁLTUTAS-PROGRAM⁸

A regisztráltutas-program a határregisztrációs rendszerrel együtt jelentősen javítani fogja a határigazgatást azáltal, hogy megerősíti az ellenőrzéseket, ugyanakkor felgyorsítja az EU-ba gyakran utazó, előzetes ellenőrzésnek alávetett nem uniós személyek határátkelését. Az európai parlamenti és tanácsi rendeletre irányuló javaslat meghatározza a regisztráltutas-programban való részvételre vonatkozó eljárásokat, feltételeket és a regisztrált utasok adatait tároló rendszer, a token-központi⁹ adatbázis célját, funkcióit és az ezekhez kapcsolódó feladatokat.

A javaslat megállapítja, hogy az uniós polgárok számára rendelkezésre álló, hatékonyan bizonyult automatizált határellenőrzést a harmadik országbeli állampolgárok számára is lehetővé kellene tenni a várakozási idő korlátozása, ugyanakkor a magas szintű biztonság megteremtése érdekében, de a regisztráltutas-programnak köszönhetően a határellenőrzés az automatizált és a manuális eljárás esetében egyaránt könnyebbé válik. Annak érdekében, hogy a harmadik országbeli állampolgárok nagy számban vegyenek részt a programban, lehetővé kell tenni, hogy regisztráltutas-program iránti kérelmüket bármely tagállam konzulátusán vagy bármely külső határátkelőhelyen benyújtsák. A kérelmeket a többszöri belépésre jogosító vízumok kiadására vonatkozókkal azonos kritériumok alapján kell elbírálni.

A regisztrációt kérelmező utas az előzetes ellenőrzés során benyújtja az igénylőlapot, az érvényes, az előző öt éven belül kiadott, géppel vagy elektronikus géppel olvasható úti okmányát (MRTD, eMRTD). Ez csatolva tartalmazza az előírt vízumot vagy pedig az előírt, géppel olvasható tartózkodási engedély vagy tartózkodási kártya kíséri, illetve az utas a regisztráltutas-programban való részvétel iránti kérelemmel egyidejűleg vízumot kérelmezhet. A regisztrációt végző tagállam előírhatja az utazás célját, a szállást, a vendéglátó személyét, az utazáshoz szükséges megfelelő anyagi fedezetet stb. igazoló dokumentumok benyújtását is. Az első kérelmezés alkalmával személyesen kell megjelenni, mert az utastól négylapos, digitálisan rögzített ujjlenyomatból álló biometrikus azonosítókat is vesznek. A kérelmet és a benyújtott adatokat elektronikus dossziében tárolják.

Az illetékes hatóságok elbírálják a kérelmet, megvizsgálják, hogy a kérelmező eleget tesz-e az 562/2006/EK rendelet 5. cikkének (1) bekezdésében meghatározott belépési feltételeknek, valamint, hogy esetében korábban megadták-e, meghosszabbították-e, elutasították-e vagy visszavonták-e a regisztráltutas-programban való részvételt. Az ellenőrzés során különös figyelmet kell fordítani annak megvizsgálására, hogy „a kérelmező nem jelent-e kockázatot az illegális bevándorlás vagy a tagállamok biztonsága tekintetében, továbbá hogy a kérelmezőnek szándékában áll-e az engedélyezett tartózkodási időn belül elhagyni a tagállamok területét.”¹⁰

A részvétel megadása esetén a határozatot hozó hatóság az erről szóló státuszinformációval és a megadó hatóság megjelölésével egészíti ki a kérelmi dossziét, az utas számára tokent bocsátanak ki géppel olvasható kártya formájában, amelybe a kérelem számával megegyező egyedi azonosítót vezetnek be. Először egy évre kell részvételt biztosítani a regisztráltutas-programban, ezt kérelem esetén két évvel, majd további két évvel új kérelem benyújtása nélkül meg lehet hosszabbítani azon utasok esetében, akik betartották a külső határ átlépésére és a schengeni területen való tartózkodásra vonatkozó szabályokat és rendelkezéseket. A rendeletjavaslat szerint a részvételt további eljárási követelmények

⁸ Registered Traveller Programme (RTP)

⁹ A regisztráltutas-program összefüggésében a token olyan fizikai eszköz, amelyet az engedélyezett felhasználónak adnak a célból, hogy elektronikusan igazolhassa a regisztráltutas-programban való részvételét. A token úgy működik, mint egy valamihez hozzáférést biztosító elektronikus kulcs..

¹⁰ [4] Ugyanott: 23. o.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. VARGA János – BORSZÉKI Judit

Budapest, 2014.
7. évfolyam 1. szám

nélkül kell megadni a legalább egy évig érvényes többszöri belépésre jogosító vízummal vagy „D” vízummal rendelkező személyek és az uniós polgárok családtagjai számára.

A külső határra való érkezéskor és távozáskor a tokent, az úti okmányt (és adott esetben a vízümbélyeg számát), valamint az utasok ujjlenyomatait a határon automatizált rendszer esetén kapu olvassa le, hagyományos bonyolítás esetén pedig határőr ellenőrzi, azonban már nem kell további kérdéseket feltennie, mert az utast nem szükséges alapos ellenőrzésnek alávetni, így az eljárás gyorsabb. „Az ellenőrzés csak akkor lehetséges, ha a tokent és az ujjlenyomatokat egyidejűleg ténylegesen bemutatják. Az automatizált és manuális határellenőrzési eljárás során a megadott részvétel ellenőrzését a központi adatbázisban tárolt alfanumerikus adatokkal összevetve kell végezni a tokenek határokon történő tényleges felmutatásával. A személyazonosság és a megadott részvétel ellenőrzésének mindössze a találatra vagy annak hiányára vonatkozó eredményt kell adni az ellenőrzési ponton határellenőrzést végző határőrök számára.”¹¹

A tagállamok dönthetnek arról, hogy kívánna-e automatizált határellenőrzést alkalmazni és telepíteni külső határátkelőhelyeiken. A dokumentum szerint minden tagállamnak fel kellene mérnie minden egyes határátkelőhely esetében, hogy az automatizált határellenőrzés megnövelné-e a határátkelőhely átbocsátó képességét, és így újabb erőforrást biztosítana-e a tagállamok számára a növekvő utasforgalom igazgatásához. Azonban az automatizált határellenőrzési létesítmények alkalmazásától függetlenül a regisztráltutas-programban részt vevő harmadik országbeli állampolgárok számára a határátkelést valamennyi külső határátkelőhelyen meg kell könnyíteni.

A tervezet szerint mindkét rendszer fejlesztési és üzemeltetési igazgatási feladatainak ellátására A szabadságon, a biztonságon és a jog érvényesülésén alapuló térség nagyméretű IT-rendszereinek üzemeltetési igazgatását végző ügynökség (eu-LISA) kap megbízást. A tagállamok éves statisztikákat állítanak össze a regisztráltutas-programról, amelyeket ez az ügynökség összegez, majd közzétesz.

Mivel a határregisztrációs rendszer és a közös regisztráltutas-program létrehozását valamint az adatok tárolására vonatkozó közös kötelezettségeket, feltételeket és eljárásokat a tagállamok önmagukban nem képesek kielégítően megvalósítani, az intézkedés nagyságrendjéből adódóan, az Európai Unióról szóló szerződés 5. cikkében megállapított szubszidiaritás elvével összhangban ez uniós szinten jobban megvalósítható.

Mindkét rendszer és a hozzájuk kapcsolódó adatbázisok a központi adatbázisból, a minden egyes tagállamban kialakítandó nemzeti rendszerből, az ennek részét képező nemzeti hozzáférési pontokból, az ezek közötti kommunikációs infrastruktúrából áll majd, valamint a regisztráltutas-rendszerhez közös műszaki előírásokon alapuló tokenek is tartoznak.

JOG- ÉS ADATVÉDELEM

A személyes, különösen a biometrikus adatok felvétele és használata a migrációval kapcsolatos eljárásokban mindig is érzékeny terület volt. Bár a VIS-ben jelenleg is rögzítik a vízümbirtokosok biometrikus adatait is, az Európai Parlament Európai Zöld Pártja például határozottan ellenzi az intelligens határellenőrzés bevezetését. Nyilatkozataikban a koncepcióhoz olyan kifejezéseket kapcsolnak, mint „a Nagy Testvér megfigyelőrendszere”, „e-erőd” stb., továbbá aggályosnak tartják nagy mennyiségű személyi adat tárolását, és úgy vélik, mindez nem indokolt, mert az eddigi hasonló intézkedések nem hozták meg a kívánt biztonsági és bűnüldözési eredményeket.¹² 2011. július 7-én a Bizottság migrációról szóló közleményére vonatkozó véleményében az európai adatvédelmi biztos hangsúlyozta, hogy meg kell vizsgálni a jelenlegi rendszerek alkalmazását, és különösen a határregisztrációs rendszer szükségességét kell igazolni.¹³

¹¹ [4] Ugyanott: 15. o.

¹² EU 'smart borders' program could lead to Big Brother surveillance, says leading politician.

<http://news.idg.no/cw/art.cfm?id=539A3D3C-902E-B605-FEC4B11692EC5328>

¹³ [2] Ugyanott: 2. o.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. VARGA János – BORSZÉKI Judit

Budapest, 2014.
7. évfolyam 1. szám

Nem meglepő tehát, hogy az előzőekben összefoglalt mindkét dokumentum kiemelkedő hangsúlyt fektet a személyes adatok és az emberi jogok, az adatalanyok jogainak védelmére, az adatgyűjtés, adatmegőrzés indoklására:

„E rendelet tiszteletben tartja a különösen az Európai Unió Alapjogi Chartája által elismert alapvető jogokat és elveket, nevezetesen a személyes adatok védelmét (8. cikk) és a hatékony jogorvoslathoz való jogot (51. cikk), és az említett jogokkal és elvekkel összhangban kell alkalmazni.”¹⁴

„E rendelet alkalmazásának eredményes figyelemmel kíséréséhez rendszeres időközönkénti értékelésre van szükség. A rendszerben tárolt adatokhoz bűnüldözési célokból, ill. harmadik országok számára biztosított hozzáférés feltételei, továbbá a különböző adatmegőrzési időszakok tekintetében további értékelést kell végezni annak megállapítása céljából, hogy a rendszer hozzájárulhat-e a terrorista bűncselekmények és az egyéb súlyos bűncselekmények elleni küzdelemhez, és amennyiben igen, hogyan valósíthatja meg ezt a leghatékonyabban. Tekintettel a határregisztrációs rendszerben tárolt nagyszámú személyes adatra, valamint arra, hogy maradéktalanul tiszteletben kell tartani azon személyek magánéletét, akiknek a személyes adatait feldolgozzák a rendszerben, az említett értékelést a működés megkezdése után két évvel kell elvégezni, és figyelembe kell venni a VIS végrehajtásának eredményeit.”¹⁵

A határregisztrációs rendszerről szóló rendelettervezet külön megindokolja az ujjlenyomat vétel szükségességét. Kifejti, hogy a határellenőrzés megerősítését, az illegális bevándorlás megelőzését és a migrációs áramlások kezelését úgy lehet megoldani, ha a tagállamok területén elfogott, úti okmányokkal vagy más személyazonosító eszközzel nem rendelkező túltartózkodó migránsokat a biometrikus adatok alapján azonosítják, valamint a bona fide utasok be- és kilépési adatai között is megbízhatóbb így a megfeleltetés.

A regisztráltutas-rendszerről szóló rendeletjavaslat a 19. cikkben a kérelmek elbírálásával foglalkozó személyzet magatartásával kapcsolatban előírja, hogy a kérelmezőket udvarias bánásmódban kell részesíteni, az illetékes hatóságoknak feladatuk ellátása során tiszteletben kell tartaniuk az emberi méltóságot, és nem alkalmazhatnak a kérelmezőkkel vagy regisztrált utasokkal szemben megkülönböztetést nemük, faji vagy etnikai származásuk, vallásuk vagy meggyőződésük, fogyatékoságuk, koruk vagy szexuális irányultságuk alapján.

Mindkét rendelettervezet több fejezetet szentel az adatbiztonságnak és az adatvédelemnek, az adatokhoz való hozzáférés, azok közlése szigorú szabályozásának. A regisztráltutas-programban az alfanumerikus és biometrikus adatokat szigorúan külön kell tárolni, azok csak az egyedi azonosítóval kapcsolhatók össze. A javaslatok többször hivatkoznak az 1995. október 24-i 95/46/EK irányelvre és a 2000. december 18-i 45/2001/EK rendeletre, a személyes adatok feldolgozásakor amelyeket alkalmazni kell, továbbá hangsúlyozzák, hogy a felügyelő hatóságoknak aktívan együtt kell működniük az európai adatvédelmi biztossal a bevezetendő rendszerek koordinált ellenőrzése érdekében.

A rendszerek adataihoz hozzáféréssel kizárólag a tagállamok rendeletileg meghatározott, illetékes hatóságai rendelkezhetnek, csak a feladataik elvégzéséhez szükséges mértékre korlátozva, a rendeletek által kitűzött célkitűzésekkel arányosan. A határregisztrációs rendszer adatainak lekérdezésére vonatkozó szabályozást már említettük. Ezzel kapcsolatban azonban kiemelendő, hogy ujjlenyomatadatok alapján az illetékes hatóságok kizárólag a tagállamok területére történő beutazás, tartózkodás és letelepedés feltételeit esetlegesen nem, vagy már nem teljesítő személyek személyazonosságának megállapítása céljából végezhetnek keresést, és csak akkor tekinthetnek be az egyéni aktába és az ahhoz kapcsolódó határregisztrációs adatokba, ha ez azt mutatja, hogy az adott személyekre vonatkozóan van rögzített adat a határregisztrációs rendszerben.

A regisztráltutas-program központi adatbázisában az illetékes hatóságok csak a kérelmek megvizsgálása, az elvezített vagy ellopott tokenekből eredő problémák esetén, az adatok lekérdezése céljából végezhetnek keresést, és a kérelmi dossziéhoz csak akkor férhetnek hozzá, ha a személyi adatokkal történő keresés találatot jelzett az adatbázis-

¹⁴ [4] Ugyanott: 8. o.

¹⁵ [3] Ugyanott: 14. o.

DR. VARGA János – BORSZÉKI Judit

Budapest, 2014.
7. évfolyam 1. szám

ban. Biometrikus adatokkal a központi adatbázis különálló részében csak akkor végezhetnek keresést, ha a regisztrált utas egyidejűleg mutatja fel a tokenet és az ujjlenyomatokat. Az illetékes hatóság a token nélkül, egyedül a biometrikus adatok alapján csak a kérelmek elbírálása, a regisztrált utas-programban való részvétel visszavonásával kapcsolatos döntés, ill. elvesztett vagy ellopott token esetében végezhet keresést a központi adatbázis biometrikus adatokat tartalmazó, különálló részében. Az adatokat ezen kívül csak a már említett határforgalom-ellenőrzés során, valamint jelentési vagy statisztikai célokból (csak bizonyos adatokhoz való hozzáféréssel) a személyazonosság megállapítása nélkül használhatják fel.

A rendszerekbe bevitt adatok megőrzését illetően a határregisztrációs adatokat maximum 181 napig (az utolsó kilépési adat után legfeljebb 91 napig), illetve, ha az engedélyezett tartózkodási idő lejáratú dátumát követően nem rögzítik a kilépést, az adatokat az engedélyezett tartózkodás utolsó napját követő legfeljebb öt évig őrzik meg. A regisztrált utas-rendszer kérelmi dosszióját és az adatokat maximum öt évig kell tárolni, mivel öt éven keresztül (egy év érvényesség + két alkalommal két év hosszabbítás) új kérelem benyújtása nélkül biztosított a részvétel a programban, így a korábbi kérelemmel felvett adatokat és ujjlenyomatokat is újra lehet használni. Ez összhangban lenne a többszörös belépésre jogosító vízumok (maximum öt évre történő) kiadásával azon utazók számára, akiknek az adatait a VIS-ben öt éven át tárolják.

VÁLTOZÁSOK A SCHENGENI HATÁR-ELLENŐRZÉSI KÓDEXBEN

Az előbbieken összefoglalt két rendelettervezet megvalósulása a külső határokon való átléptetés gyakorlatában jelentős változásokat fog előidézni, ezért a Schengeni határ-ellenőrzési kódex létrehozásáról szóló, 2006. március 15-i 562/2006/EK európai parlamenti és tanácsi rendeletet is összhangba kell hozni velük. A határregisztrációs rendszer és a regisztrált utas program végrehajtása miatt szükséges változtatásokat foglalja össze az 562/2006/EK rendelet módosításáról szóló rendeletjavaslat. [5] A főbb módosítások a következők:

Az 562/2006/EK rendelet 2. cikkében a meghatározásokat ki kell egészíteni olyan új fogalmakkal, mint *határregisztrációs rendszer*, *regisztrált utas-program*, *regisztrált utazó*, *automatizált határellenőrzés*. A dokumentum szerint egy új, 5a cikket kell beilleszteni, amely tartalmazza a schengeni térségbe belépő harmadik országbeli állampolgárok határregisztrációs rendszerben való nyilvántartásának kötelezettségét, valamint meghatározza a vonatkozó kivételeket. A 7. cikket (A személyek ellenőrzése a határátkelőhelyeken) javasolja kiegészíteni az elektronikus adathordozókon tárolt adatok hitelessége megállapításának kötelezettségével. Értelemszerűen módosulnának a regisztrált utasok alapos ellenőrzésének bizonyos részletei, illetve rögzíteni kell, hogy kilépéskor a határregisztrációs rendszer alapján történik annak megállapítása, hogy a harmadik országbeli állampolgár nem lépte-e már túl a tagállamokban engedélyezett tartózkodás maximális időtartamát. Egy új, (8) bekezdés előírná a határőrök számára, hogy kérelemre tájékoztatniuk kell a harmadik országbeli állampolgárokat arról, hogy határregisztrációs rendszer és adott esetben a vízuminformációs-rendszer szerint még maximum hány napig tartózkodhatnak a schengeni térségben. Ugyancsak egy új, (7a) cikk foglalkozna a regisztrált utazók ellenőrzésével a határátkelőhelyeken és az automatizált módszerek használatával a határforgalom-ellenőrzés céljából.

VÁLTOZÁSOK A HATÁRFORGALOM-ELLENŐRZÉSBEN

Az 562/2006/EK európai parlamenti és tanácsi rendeletet módosító javaslat úgy tekinti, hogy a regisztrációs rendszerek bevezetésének eredményeképp az úti okmányok bélyegzését teljes mértékben felváltják majd az elektronikus rendszerek és a nyilvántartási rendszerekbe bevitt adatok, ezért ilyen értelemben módosítaná, illetve egészítené ki mindazokat a cikkeket, amelyek a jelenlegi lebélyegzési gyakorlatot említik. (Kiemelendők a jelenlegi 7. és 11. cikket érintő változtatások, és a dokumentum törölné például a 10. cikket, valamint a IV. és VIII. mellékletet.) Ez azonban elgondolkodtató,

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. VARGA János – BORSZÉKI Judit

Budapest, 2014.
7. évfolyam 1. szám

hiszen véleményünk szerint számos érv szól az ellen, hogy az úti okmányok bélyegzése a rendeletek életbelépésének napján hirtelen megszűnjön. Ez nem csak a határforgalom-ellenőrzés módszertanában hozna gyökeres változásokat, hanem a mélységi idegenrendészeti ellenőrzésben, valamint a harmadik országok állampolgáraival kapcsolatos egyéb igazgatási tevékenységekben is. A legszembetűnőbb kérdés az, hogy a határátléptető bélyegzőlenyomat hiányában hogyan lenne megállapítható a harmadik országok állampolgárai schengeni térségben való tartózkodásának jogszerűsége? Ez utóbbi problémára megoldás lehetne (és a vonatkozó rendeletjavaslatban a rendszer műszaki architektúráját leíró cikk értelmében megvalósítható is lenne), ha a SIS-hez hasonlóan a határregisztrációs rendszer is bárhol – a mélységi területeken pl. telefonos kapcsolaton keresztül – lekérdezhető lenne. A schengeni határokat e-útlevelel átlépők esetében az az elvi lehetőség is kínálkozik, hogy a határrendészeti hatóság a határátlépés adatait digitálisan bejegyzzi az e-útlevelebe beépített mikrochipbe.

Mind az uniós határregisztrációs rendszer, mind a regisztráltutas-program a legkorszerűbb tudományos eredményeken alapul. A biztonság és a szabadság feszültségterületén való alkalmazás során azonban fontos, hogy körültekintő gondossággal illesszük ezeket a speciális igazgatási, szakmai technológiai folyamatokba. Azt mindenképpen el kell kerülni, hogy a határforgalom-ellenőrzés összes eljárása túlságosan függjön az elektronikai rendszerektől, amelyek működési zavarai esetleg súlyos következményekkel járnának. Az alkalmazásig hátralévő időben tehát még bőven vannak megoldandó problémák. Ezek jellege arra is utal, hogy a javaslatok megalkotása után még több szakterület további együttműködése, közös munkája fogja eredményezni e rendszerek gyakorlati megvalósulását.

Érdeemes talán arra is kitérnünk, hogy az ismertetett rendszerek bevezetésével hogyan változik meg a határőrök és a külföldiek közötti (idegen nyelvű) kommunikáció. (A Schengeni Katalógus ajánlásai szerint a határőröknek tudniuk kell idegen nyelveken kommunikálni, és ösztönözni kell őket arra, hogy megismerjék a szomszédos és a származási országok nyelvét, ill. az utasforgalom összetételétől függően egyéb más nyelveket is megtanuljanak.) Az előzőekben említettek szerint a megvalósuló regisztráltutas-program egyrészt azt fogja eredményezni, hogy az utasok és a hatóságok között megnő az írásbeli kommunikáció aránya, amelynek nyelve lehet az érintett tagállam (valamelyik) hivatalos nyelve, a harmadik ország vagy a kérelem benyújtásának helye szerinti ország (valamelyik) hivatalos nyelve, és adott esetben a szomszédos harmadik országok (valamelyik) hivatalos nyelve (az igénylőlapot ezeken a nyelveken kell elérhetővé tenni), ez azonban csak részben fogja érinteni a határellenőrzéssel foglalkozó szervezeteket. Várhatóan mindkét rendelet alkalmazásának nyomán fokozódik az illetékes hatóságok (ezen belül különösen a határellenőrzést végző szervezetek) közötti együttműködés, és ezzel együtt főleg az elektronikus úton folyó hivatalos angol, kisebb részben – például kétoldalú együttműködések esetén – esetleg más nyelvű kommunikáció. A határátlépések alkalmával a harmadik országbeli állampolgárokat érintő alapos ellenőrzéskor lezajló kikérdezés, az utas tartózkodásának céljára, a megfelelő anyagi fedezet meglétére, útvonalra stb. vonatkozó szóbeli kommunikáció jelentős része gyakorlatilag a határátkelőhelyről átkerül oda, ahol az utas a programban való részvételt kérelmezi, és ott ez a meghallgatás részét fogja képezni.

Ne feledjük azonban, hogy nagyszámú utascsoportok nem lesznek jogosultak a regisztráltutas-programban való részvételre, és őket továbbra is alapos ellenőrzésnek kell alávetni. Az automatizált határátléptetés sem lesz kizárólagos. Egyet kell értenünk Vas Gizella gondolataival [6], miszerint egyrészt a rendszerek működési zavarai esetén szükség lesz a határőrök beavatkozására, másrészt az utasok gyanúra okot adó viselkedését, szóbeli megnyilvánulásait, ruházatát, tárgyait csak a határforgalom-ellenőrzésben tapasztalt szakember képes kiszűrni, ezek alapján kockázatelemzést végezni. A tapasztalatok szerint még az alacsony kockázatú utaskategóriák csoportjaiban is megbújhatnak illegális migránsok, így a regisztráltutas-programban való részvétellel kedvezményekhez jutó utasokat is célszerű lesz szűrőpróbaszerűen ellenőrizni. Összefoglalva azt mondhatjuk, hogy bár az elektronikus rendszerek szerepe az adatok tárolásában, összekapcsolásában, a hatékonyabb személyazonosításban vitathatatlan, a határforgalom-ellenőrzésben foglalkoztatott állomány ismereteire és szakértelmére, képességeire az itt tárgyalt rendszerek bevezetése után is a jelenlegi mértékben lesz szükség.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. VARGA János – BORSZÉKI Judit

Budapest, 2014.
7. évfolyam 1. szám

Az új, korszerű rendszerek, a harmadik és tranzitországokban végzett előszűrések minden bizonnyal hozzá fognak járulni a határforgalom hatékonyabb ellenőrzéséhez, a biztonsági szint növeléséhez, a jogellenes határátlépések megelőzéséhez és csökkentéséhez. Fontos adatokat szolgáltatnak majd arról, hogy egy adott ország állampolgárai fokozott kockázatot jelentenek-e a tartózkodási idő túllépésének problémája vagy más tényezők szempontjából, ezzel hírszerzési információkat bocsátanak az illetékes hatóságok rendelkezésére, hozzájárulnak a profilok és kockázati mutatók meghatározásához. Az adatok bevitele és lekérdezése, a hatékony információcsere az adatok kezelésére kijelölt (határőrizeti, vízum- és bevándorlási) hatóságok fokozott nemzeti szintű és nemzetközi együttműködését feltételezi, beleértve a származási és tranzitországok hatóságait is. Az említett rendszerek működése természetesen magában foglalja a szolidaritás és tehermegosztás elvét: az ellenőrzésnek ki kell terjednie minden illegális cselekményre, azokra is, amelyek a helyi biztonságot nem érintik. A hatékonyabbá váló határellenőrzés nem csak az ellenőrzést végző tagállamok, hanem a többi schengeni állam számára is fokozottabb biztonságot jelent.

A jogi szövegek elfogadása és a szükséges feltételek kialakítása után az intelligens határellenőrzés szabályai várhatóan 2017-ben vagy 2018-ban lépnek életbe. Az *okos határok* kifejezésről pedig egy idő múlva remélhetőleg az jut majd eszünkbe, hogy az elektronikai rendszereket ésszerű korlátok között használják a határigazgatásban is, ahol a helyes egyensúly érvényesül az ember munkáját segítő berendezések, virtuális rendszerek és a humán képességek alkalmazása között.

Kulcsszavak: határregisztrációs rendszer, regisztráltutas-program, Schengeni határ-ellenőrzési kódex, automatizált határellenőrzés, biometrikus adatok

Keywords: Entry/ Exit System (EES), Registered Traveller Programme (RTP), Schengen Borders Code, automated border control, biometric data

FELHASZNÁLT IRODALOM

[1] Az Európai Unió belső biztonsági stratégiája. -Luxembourg: Az Európai Unió Kiadóhivatala, 2010. -p. 27.

http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/librairie/PDF/QC3010313HUC.pdf.

[¹] A BIZOTTSÁG közleménye az Európai Parlamentnek és a Tanácsnak: Intelligens határellenőrzés - választási lehetőségek és a követendő út COM(2011) 680 végleges. [http://eur-](http://eur-lex.europa.eu/Notice.do?val=625567:cs&lang=hu&list=625567:cs,&pos=1&page=1&nbl=1&pgs=10&hwords=&checktexte=checkbox&visu=#texte)

[lex.europa.eu/Notice.do?val=625567:cs&lang=hu&list=625567:cs,&pos=1&page=1&nbl=1&pgs=10&hwords=&checktexte=checkbox&visu=#texte](http://eur-lex.europa.eu/Notice.do?val=625567:cs&lang=hu&list=625567:cs,&pos=1&page=1&nbl=1&pgs=10&hwords=&checktexte=checkbox&visu=#texte)

[¹] Javaslat az Európai Parlament és a Tanács rendelete AZ Európai Unió tagállamainak külső határait átlépő harmadik országbeli állampolgárok be- és kilépési adatainak rögzítésére szolgáló határregisztrációs rendszer létrehozásáról COM(2013) 95 végleges.

[http://eur-](http://eur-lex.europa.eu/Notice.do?val=711309:cs&lang=hu&list=711322:cs,711189:cs,711235:cs,711309:cs,&pos=4&page=1&nbl=4&pgs=10&hwords=ec~fc~gc~dc~sc~&checktexte=checkbox&visu=#texte)

[lex.europa.eu/Notice.do?val=711309:cs&lang=hu&list=711322:cs,711189:cs,711235:cs,711309:cs,&pos=4&page=1&nbl=4&pgs=10&hwords=ec~fc~gc~dc~sc~&checktexte=checkbox&visu=#texte](http://eur-lex.europa.eu/Notice.do?val=711309:cs&lang=hu&list=711322:cs,711189:cs,711235:cs,711309:cs,&pos=4&page=1&nbl=4&pgs=10&hwords=ec~fc~gc~dc~sc~&checktexte=checkbox&visu=#texte)

[¹] Javaslat az Európai Parlament és a Tanács rendelete a regisztráltutas-program létrehozásáról COM(2013) 97 végleges. [http://eur-](http://eur-lex.europa.eu/Notice.do?val=711189:cs&lang=hu&list=711322:cs,711189:cs,711235:cs,711309:cs,&pos=2&page=1&nbl=4&pgs=10&hwords=ec~fc~gc~dc~sc~&checktexte=checkbox&visu=#texte)

[lex.europa.eu/Notice.do?val=711189:cs&lang=hu&list=711322:cs,711189:cs,711235:cs,711309:cs,&pos=2&page=1&nbl=4&pgs=10&hwords=ec~fc~gc~dc~sc~&checktexte=checkbox&visu=#texte](http://eur-lex.europa.eu/Notice.do?val=711189:cs&lang=hu&list=711322:cs,711189:cs,711235:cs,711309:cs,&pos=2&page=1&nbl=4&pgs=10&hwords=ec~fc~gc~dc~sc~&checktexte=checkbox&visu=#texte)

[¹] Javaslat az Európai Parlament és a Tanács rendelete a határregisztrációs rendszer és a regisztrált-utas program tekintetében az 562/2006/EK rendelet módosításáról COM(2013) 96 végleges [http://eur-](http://eur-lex.europa.eu/Notice.do?val=562:cs&lang=hu&list=562:cs,&pos=1&page=1&nbl=1&pgs=10&hwords=&checktexte=checkbox&visu=#texte)

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. VARGA János – BORSZÉKI Judit

Budapest, 2014.
7. évfolyam 1. szám

lex.europa.eu/Notice.do?val=711235:cs&lang=hu&list=711322:cs,711189:cs,711235:cs,711309:cs,&pos=3&page=1&nbl=4&pgs=10&h
words=ec-fc-gc-dc-sc~&checktexte=checkbox&visu=#texte

[¹] VAS Gizella: *A határrendészeti tevékenység a schengeni elvekre épülő európai modellben*. In. GAÁL Gyula, HAUZINGER Zoltán (szerk.): *A modernkori magyar határrendészet száztiz éve*. –Bp.: A Magyar Rendészettudományi Társaság Határrendészeti Tagozata, 2013. -ISBN 978 963 08 6212 7 -pp. 155-157.
